

G eandewei

De ooievaar:
een 'genadige' vogel

Begraven of cremeren?

Protestantse
Kerk

Hildegard von Bingen:
eeuwenoud maar springlevend

In krúsbyld mei nei skoalle

Column Jetske Lysbeth de Groot

Krúsbyld

By ús thús spile de Herfoarming noch wol wat in rol op de eftergrûn. Soms krigest it idee dat de Tachtichjierige Oarloch net iens sa lang lyn wie want Roomsens (sa't wy se neamen) spilen yn ús libben

gjin grutte rol en dat hâlden wy ek graach sa. Nijmoaderige dingen yn't tsjerke, lykas de kears, it lûdop bidden fan it Us Heit en it antwurdzjen fan de dûmny wiene dingen dêr't oan wend wurde moast, want ja, út Katholike hoeke en dan dochs wol wat fertocht.

Letter, doe't ik al yn Drachten wenne, kaam ik yn kontakt mei in bourfrou dy't Katholyk wie. As ik har belle, as sy my, en sy ferstie myn namme sa gau net, dan frege sy: 'Met wie?' en dan antwurde ik: 'Met de ketter!' En dan sy wer: 'Je kunt altijd terugkeren tot de ware Moederkerk.' Dêr hiene wy tegearre in protte wille om want beide hâlden wy fêst oan ús eigen leauwe en it moaiste wie: wy learden ek noch fan elkoar oer it leauwe.

Doe't sy ferstoar, wy wiene ynmiddels freondinnen wurden, erfde ik fan har in palmhouten krúsbyld makke troch Walter Pompe (1703-1777). Dit byld (foto foarside) gong mei nei skoalle yn 'e Peasketiid want it is in prinsipe fanút it Jenaplan-ûnderwiis (dêr't ik tolve jier yn wurke ha) om bern mei authentyk materiaal yn kontakt te bringen. En dit wie no in gaadlike gelegenheid der foar.

Ik sette it byld op 'e groepstafel en it aparte wie: de bern fleagen der fuort op ta. Ek sûnder dat ik der mar in wurd oer sein hie, waarden sy oanlutsen troch dit krúsbyld en kamen der ek sichtber fan ûnder de yndruk. Tidens en nei it Peaskeferhaal waard it op elk lyts detail besjoen en becommentarieard, mar boppeal bewûndere, sadanich dat it my yn't hert rekke. Sels fiede ik dy moarn hiel sterk de oanwêzigheid myn freondinne, dy't fan boppenôf glimke om de ketter dy't in krúsbyld mei nei in kristlike skoalle naam. Sa sûntjes wei blyk ik dan dochs noch oecumenischer te wêzen as at ik ea tocht hie dat ik wêze soe.

In boadskip ûnderop it byld. De famylje hie der trouwens gjin inkeld probleem mei dat ik it krigje....

Meditatie Ooievaarders

'Het struisvogelvrouwtje staat vrolijk te klapwieken, maar met haar slagpennen en veren is zij nog geen ooievaar.' Job 39:13

door ds. Harmen Engelsma

In de buurt van Wijnjewoude en Beetsterzwaag zijn veel ooievaarders te zien, veel meer dan op andere plaatsen. Dat is bijzonder, want nog niet eens zo lang geleden was het zien van een ooievaar een zeldzaamheid. Nu is dat anders. Soms hoor je wel eens berichten dat er eigenlijk alweer te veel zijn. Maar nog steeds is een ooievaar een bijzondere vogel. Wanneer je er één ziet, trekt dat vaak onze aandacht.

Ook in de Bijbel is een ooievaar een bijzondere vogel. Dit heeft te maken met zijn levenswijze. Hieraan ontleent deze vogel ook, in het Hebreeuws, zijn naam: 'chaseda'. Deze naam is afgeleid van het woord 'chèsèd', dat 'genade' betekent. De ooievaar is dus een 'genadige' vogel. Waar heeft deze vogel zijn naam aan te danken? Dat is de zorg voor de eieren en de jongen. Alle vogelsoorten hebben natuurlijk de taak hun jongen goed te verzorgen, maar sommige doen dat op een gebrekkige manier. De vrolijk klapwiekende struisvogel, bijvoorbeeld, laat de eieren zomaar in het woestijnzand liggen: 'Ze vergeet dat een voet het kan breken, dat een wild dier het kan vertrappen.' (Job 39:15) De 'chaseda' doet dat heel anders. Die legt de eieren in een veilig nest, volgens de Bijbel in de top van een cipres (Psalm 104:17). Verder is de ooievaar één van de weinige vogels waarbij zowel het vrouwtje als het mannetje de eieren bebroedt. Bovendien houdt de ooievaar de jongen zo lang mogelijk in het hoge nest om hen te beschermen en hun alles te geven wat nodig is voor een goede ontwikkeling. Om al deze dingen draagt deze vogel de naam: 'chaseda', de 'genadige'.

Gelijkenis van God

Op deze manier is de ooievaar, de 'chaseda' een gelijkenis van de God van Israël, de God van de 'chèsèd', de God van de 'genade'. Iemand 'chèsèd' geven, kan worden omschreven als: 'Iemand de krachten geven om zijn doel te bereiken.' In de Bijbel zien we dat ook mensen dit doen. Het gaat dan om mensen die een bijzondere relatie met elkaar hebben. Zo bewijst David zijn vriend Jonathan 'chèsèd' en doet Jonathan dat van zijn kant ook aan David. Meestal gaat het in de Bijbel om de 'chèsèd' die God zijn volk bewijst. In de boeken van de profeten wordt duidelijk dat Hij daarbij ook iets terug verlangt, dat het in die relatie wederzijds moet zijn. Zijn 'chèsèd' moet zichtbaar worden in daden van gerechtigheid voor de naaste. Maar de 'chèsèd' die mensen geven, kan niet in de schaduw staan bij de 'chèsèd' van de Heer.

Het woord 'chèsèd' en de betekenis daarvan klinkt door in het Nieuwe Testament, in de woorden van de apostel Paulus, op het moment dat hij vertelt over Gods belofte in moeilijke tijden: 'Mijn genade is u genoeg' (II Korintiërs 12:9) Deze tekst mogen we vertalen als: 'Ik zal jou de krachten geven om jouw doel te bereiken!' 'Ik zal jou koesteren, opvoeden, opvangen wanneer je valt, tot je sterk genoeg bent.' En daarbij mogen we denken aan die prachtige illustratie in de natuur: de 'chaseda', de ooievaar, die we zo vaak zien in deze omgeving. Deze vogel getuigt daarbij van onze Schepper, de Genadige.

ds. Harmen Engelsma is predikant te Wijnjewoude en Drachten

Foto Willem Wilstra

Leesrooster

Week 42. 13 t/m 19 oktober

zondag Marcus 10:17-31
maandag Psalm 119:121-128
dinsdag Psalm 119:129-136
woensdag Prediker 1:1-11
donderdag Prediker 1:12-18
vrijdag Prediker 2:1-11
zaterdag Prediker 2:12-26

Week 43. 20 t/m 26 oktober

zondag Marcus 10:32-45
maandag Prediker 3:1-15
dinsdag Prediker 3:16-22
woensdag Prediker 4:1-12
donderdag Prediker 4:13-5:6
vrijdag Prediker 5:7-19
zaterdag Prediker 6:1-12

Persoonlijk

Begraven of cremeren?

Memento Mori. Ofwel: bedenk dat je sterfelijk bent. Deze Latijnse woorden stonden in het verleden vaak bij de ingang van een begraafplaats. Die woorden gaan terug op de Romeinse tijd. Als een machtig generaal de stad Rome binnenkwam en met zijn legioenen door de straten paradeerde, dan liep er achter hem een slaaf die hem steeds in het oor fluisterde: 'Memento Mori, bedenk dat je sterfelijk ben. Nu nog ben je op de toppen van je macht, maar morgen is je leven misschien voorbij. Geniet daarom van elk moment dat je leeft: Carpe diem. Pluk de dag.'

door ds. Peter Smilde

Dat laatste (Carpe diem) hebben christenen niet overgenomen, want het leven is zoveel meer dan genieten. Maar 'Memento Mori' is nog steeds een gevleugelde uitspraak, want een christen kijkt verder. Hij leeft in het perspectief van de eeuwigheid en dient zich dus ook voor te bereiden op de ontmoeting met God. Bedenk dat je sterfelijk bent.

Een van de dingen die bij die voorbereiding horen is de manier waarop je je uitvaart wilt vormgeven. Vroeger was begraven de enige vorm van lijkbezorging in Nederland. In het jaar 785 verbood de christelijke keizer Karel de Grote het cremeren vanwege het 'heidense' karakter ervan. Men vond begraven christelijker, want dan 'blijft het lichaam intact en staat niets de wederopstanding en het eeuwige leven in de weg'. Tot in de vorige eeuw gold het verbod. Pas in 1955 werd crematie in Nederland toegestaan en sindsdien is het steeds gebruikelijker geworden. In 1988 werd 40 procent, in 2003 50 procent en op dit moment 70 procent van de overledenen gecremeerd.

Ook in de kerken zien we die groeiende trend. Ik schat dat van de uitvaarten die ik begeleid, een derde deel crematies zijn. Hoe is die toename te verklaren? En: had keizer Karel gelijk, die vond dat crematie niet strookt met het christelijk geloof?

Redenen om te cremeren

Laten we eerst eens kijken naar de redenen waarom mensen kiezen voor crematie. Allereerst zijn er praktische redenen. Cremeren is goedkoper dan begraven. Het kopen of huren van een graf kost al gauw 3500 euro, terwijl een urn maar een paar honderd euro kost. Regelmatig hoor ik mensen zeggen: ik wil mijn nabestaanden niet opzadelen met de zorg voor een graf en met het bezoeken daarvan, daarom kies ik voor cremeren. Sommige nabestaanden vinden het fijn om de urn een plekje dichtbij te geven. Anderen spreekt het aan om de as te verstrooien op een plek waar de overledene vroeger graag was.

Ook zijn er levensbeschouwelijke redenen om voor een crematie te kiezen. In hindoeïstisch India worden doden in een open vuur gecremeerd, buiten. Men gelooft dat daardoor de goddelijke ziel van een mens (atman) uit het lichaam vrijkomt en kan terugkeren naar god (Brahman). In het hindoeïsme denkt men negatiever over het aardse lichaam dan in het Jodendom/christendom en is cremeren inderdaad een daad van bevrijding.

Foto: Willem Wilstra

Toch spreekt ook de Bijbel over vuur. Paulus vergelijkt het laatste oordeel met een vuur waar we doorheen moeten. Wij 'zullen worden gered als door het vuur heen,' lezen we in 1 Korintiërs 3:15. De Rooms-katholieke kerk heeft daaruit het Vagevuur afgeleid.

Redenen om te begraven

Maar er zijn ook redenen om te kiezen voor begraven. Begraven heeft een zekere traagheid. Het lichaam wordt te ruste gelegd in de aarde en wordt tot aarde, niet in één keer, maar in een traag proces, wat correspondeert met de langzame weg van rouw die een mens moet gaan. Voor sommigen is het fijn om regelmatig naar een graf te gaan en ervoor te zorgen. Toen onze zoon Jeroen overleed – hij werd negen jaar – hebben wij een graftuintje gemaakt. We plantten er vergeet-me-nietjes in. De kinderen van Jeroens school legden er speelgoed neer. Wij maakten zelf een kruis van hout, met daarin gekerfd zijn naam en een Ichthusteken, en twee musjes er bovenop. Eerst gingen we er vaak heen, later minder en nu nog maar een enkele keer per jaar. Voor ons past begraven goed bij de lange weg van afscheid die een rouwend mens moet gaan.

Er kunnen ook levensbeschouwelijke redenen zijn om te kiezen voor begraven. Jezus ging

ons daarin voor, weliswaar niet in een graf van aarde, maar in een grotgraf. We worden in de doop 'met Hem begraven en opgewekt' (Kolossen 2:12). In de Bijbel wordt sterven soms vergeleken met een graankorrel in de grond, die ontkiemt en vrucht zal dragen. Achtergrond is steeds de positievere kijk vanuit de Bijbel op het lichaam.

Begraven of cremeren. Wat mij betreft is het ene niet perse beter of christelijker dan het andere. Het is een misverstand te denken dat cremeren de opstanding der doden in de weg zou staan. Want dan zouden mensen die bijvoorbeeld door de hitte van een bombardement 'verdwenen' zijn geen toekomst hebben in Gods koninkrijk, evenmin als mensen van wie het lichaam is opgelost in de kringloop van de natuur. Onze toekomst is godzijdank niet afhankelijk van begraven of cremeren, maar van de genade van Jezus Christus, in wie wij geloven en aan wie wij ons leven toewijden. Wel is het een belangrijke taak om onze doden met gepaste eerbied te behandelen. Dat is een van de zeven werken der barmhartigheid.

ds. Peter Smilde is predikant van de Protestantse Gemeente te Drachten en redactielid van Geandewei

Diversen

Zaterdag 19 oktober: tiende editie Zingend naar de Zondag

Zingend naar de Zondag beleeft op zaterdagavond 19 oktober de tiende editie. Om die mijlpaal luister bij te zetten komt niet alleen het Hardenbergs Christelijk Mannenkoor naar Gereformeerde Kerk De Ontmoeting in Damwâld, maar ook de uit dat dorp afkomstige tenor Annejaap Soldaat. Achter het orgel of de vleugel zit Herman Boerman uit Hardenberg. Ds. Bert Timmer uit Kollum presenteert de avond. Naast koorzang is er uiteraard weer veel samenzang. De avond begint om 19.30 uur en de toegang is gratis, wel is er een collecte ter bestrijding van de onkosten. Tijdens de pauze is er gelegenheid bij te praten onder genot van koffie, thee of fris (1 euro). Na afloop ontvangt u zoals altijd een mooie attentie, laat de organisatie weten.

Herfstconcert CMV Crescendo Drachten, 19 oktober in Oase

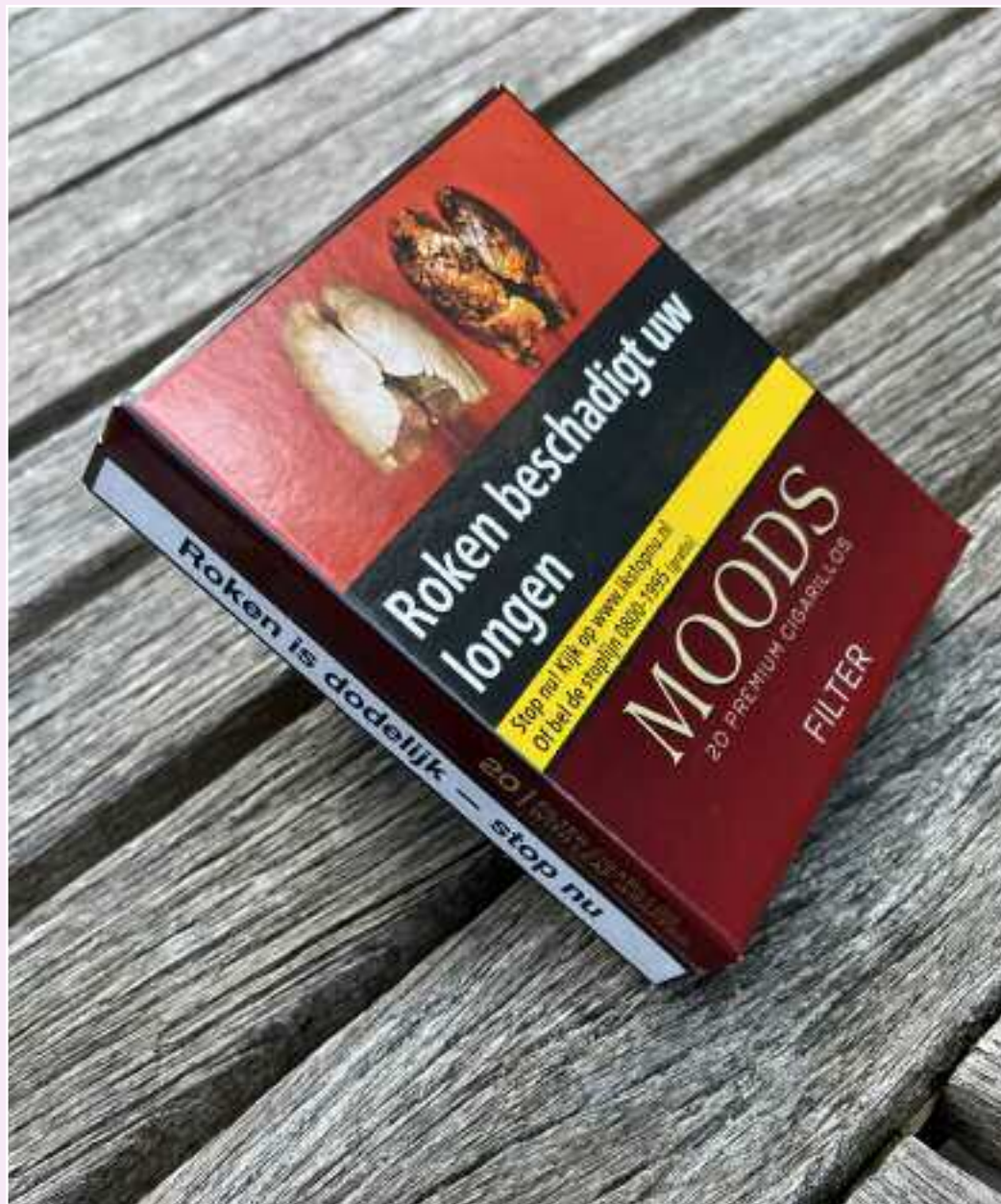
Op zaterdag 19 oktober verzorgt CMV Crescendo opnieuw een sfeervol herfstconcert in de Oase in Drachten. Alle drie de harmonieorkesten van Crescendo brengen een gevarieerd programma ten gehore, waaronder koralen, filmmuziek en vrolijke oude bekenden. Het C-orkest staat onder leiding van Mariska Boneschansker, het B-orkest onder leiding van Gatze Verbeek en het A-orkest wordt gedirigeerd door Klaas van der Woude. Het concert start om 19:30 uur en de zaal gaat open om 19:00 uur. Entree is 12,50 euro, kinderen tot 12 jaar betalen 7,50. Dit is inclusief een pauzedrankje. In de pauze is er ook een verloting. Kaarten zijn verkrijgbaar via www.crescendodrachten.nl of aan de zaal.

Wandeling Joods Leeuwarden op zondagmiddag 3 november

Vrienden van Israël komt opnieuw met de stadswandeling Joods Leeuwarden. De tocht begint om 14.30 uur op zondagmiddag 3 november. Startpunt is het Oldehoofsterkerkhof, kosten zijn 10 euro p.p. Als u belangstelling heeft om mee te wandelen, er kunnen maximaal 25 mensen mee, dan kunt u mailen naar: vriendenvanisraeldokkum@gmail.com.

Byldspraak - Willem Wilstra Lucas 6:27

Roken is dodelijk!
Meldt mijn sigarendoos
Het is mijn vijand
Maar ook mijn gerief
Ik doe wat Lucas (6) het
Zevenentwintigste
Versje mij leert:
Hebt uw vijanden lief.

Bennie Klazenga

Persoonlijk

Eeuwenoud maar springlevend

Afgelopen zomer bezocht ik de Disibodenberg in Duitsland. Hier zijn de ruïnes terug te vinden van het Benedictijnerklooster waar Hildegard von Bingen een deel van haar leven heeft doorgebracht. Het was bijzonder om op die plek te zijn en me te realiseren dat Hildegard daar als kind en jonge vrouw heeft rondgelopen. Zij werd door haar ouders als 'tiende' (ze was het tiende kind in het gezin) geschonken aan het klooster.

door Jolanda Tuma

Hildegard von Bingen leefde in de twaalfde eeuw (1098-1179). Ze was een vrouw met vele gaven en werd nog niet zo lang geleden, in 2012, door de Rooms-katholieke kerk heilig verklaard. In Nederland is haar naam bij het grotere publiek misschien nog wel het meest bekend geworden door de film met Herman Finkers: *De beentjes van Sint Hildegard*.

Hildegard had van jongs af visioenen, ze zag beelden en hoorde (naar eigen zeggen) de stem van God. Deze visioenen hield zij jarenlang geheim uit angst voor het oordeel van de mensen. Ze zou niet de eerste zijn geweest die op de brandstapel was geëindigd. Maar uiteindelijk heeft ze toch de visioenen opgeschreven. Het vormde een keerpunt in haar leven.

Eigen klooster

Rond haar vijftigste besloot Hildegard de Disibodenberg te verlaten om een eigen klooster te stichten. Tot dusverre had ze samen met de zusters in een kleine ruimte (kluis genoemd) geleefd bij het mannenklooster op de Disibodenberg, maar de kluis werd te klein, de sfeer te benauwd. Ze had ruimte nodig om haar vleugels uit te slaan en vond een goede plek op de Rupertsberg in Bingen aan de Rijn. Vandaar dat we haar kennen als Hildegard von Bingen.

Hier kreeg ze ruimte om te schrijven en werden haar visioenen in het scriptorium omgezet in prachtige afbeeldingen, miniatures genoemd. Hier ontwikkelde ze kennis over de dieren- en plantenwereld, over geneeskrachtige kruiden en edelstenen. Hier schreef ze honderden brieven en ook muziek en theaterstukken. Ze werd een vrouw met veel aanzien, niet alleen in haar klooster maar ook in de verre omtrek.

De tijd was rijp

Ondanks haar kwetsbare gezondheid heeft ze een indrukwekkende hoeveelheid werk verzet en bereikte ze een hoge leeftijd. Na haar dood was men ervan overtuigd dat de kerk haar heilig zou verklaren, maar door een aantal wonderlijke missers is dat destijds nooit gebeurd en raakte ze steeds meer in de vergetelheid. Pas aan het eind van de twintigste eeuw, zo'n achthonderd jaar na haar sterven, kwamen haar persoon, haar visioenen, haar boeken en haar muziek weer onder de aandacht, alsof de tijd er rijp voor was. In 2012 werd zij alsnog heilig verklaard en ook benoemd tot kerklerares, wat voor een vrouw uitzonderlijk is in de Rooms-katholieke kerk.

Het is bijzonder dat haar werk, zoveel eeuwen vergetelheid, nu weer tevoorschijn komt. Haar muziek wordt door steeds meer mensen

De kloosterruïne op de Disibodenberg

ontdekt, maar ook haar visie op God, de mensheid, de wereld en de kosmos blijkt uiterst actueel te zijn.

Hoewel in haar tijd nog geen sprake was van klimaatverandering of teloorgang van ecosystemen, was één van de centrale thema's in haar visioenen en in haar werk de term 'Sancta Viriditas', heilige groenheid (als tegenhanger van het woord *arriditas*, droogte/dorheid). Hildegard wees op de grote invloed van de mens op heel de schepping en op het belang van balans, op elk niveau. Ze wees op de heilige groenheid, die als goddelijke kracht, de schepping, de mensheid en de kosmos bezielde samenhoudt. En dat we een keus hebben, dat we Sancta Viriditas de ruimte kunnen geven, in ons leven, in muziek, in de omgang met elkaar en in de omgang met de wereld.

In een van haar visioenen hoort ze de stem van God die haar zegt:

'Ik ben het geheime vuur in alles, alles is van mij doortrokken, en als de levensadem in de mensen, de ademtucht van laaiende vlammen, zo leven de wezens en zij zullen niet sterven, omdat ik het leven ben. Ik licht op als goddelijk vurig leven boven het

rijpend korenveld, ik vlam in het schijnsel van de schemering ik brand in zon, maan en sterren, als het leven huis ik heimelijk in het geruis van de wind en houd alles bezielde samen.'

Leefregels

Praktisch was Hildegard ook. Ze gaf een paar leefregels, en ook die blijken de tand des tijds makkelijk te doorstaan:

- Kies de juiste levensmiddelen
- Leef volgens de natuur en het universum
- Breng evenwicht tussen rust en beweging
- Breng evenwicht tussen waken en slapen
- Zuiver je lichaam regelmatig van gif- en afvalstoffen
- Warm je maag op met vaste voeding, want vloeistoffen lopen te snel door de maag
- Houd je ziel zuiver door een positieve en wijze levenshouding die Gods liefde en genade toelaat.

De tijden zijn veranderd, maar haar boodschap is springlevend.

Jolanda Tuma is vrijgevestigd geestelijk verzorger en een vaste medewerker van Geandewei

Froulju rêde it folk - Trije bibelske foarbylden yn Boalsert (1)

Judit

Yn it koar fan de Martinitsjerke yn de Fryske stêd Boalsert stiet tusken in pear oare banken in hiel bisûndere koarbanke. Dizze banke is omtrint it jier 1490 makke foar de Broeretsjerke, ek yn Boalsert, mar de banke stiet al sûnt 1893 yn de Martinitsjerke. Op de banke binne op ien sydkant trije bibelske froulju ôfbylde: Maria yn 'e midden, boppe har Judit en ûnder har Ester. It binne alle trije tige wichtige froulju want elts fan dizze froulju rêdt op har eigen wize it folk. Hjoed giet it oer Judit.

troch Tonko Ufkes, oersetting Cor Hofstra

It ferhaal fan Judit stiet yn de deuterokanonike of apokryfe boeken; bibelboeken dy 't noch mar sûnt 1978 yn 'ús' bibel steane (yn de NBV sûnt 2004). Dizze bibelboeken en dus ek it boek Judit binne yn de Rooms-Katolike tradysje wol fan belang en it is grif derom dat de skiednis fan Judit op 'e tsjerkebanke út 'e midseiuwen útbylde is. It past yn it ivige wrakseljen tusken goed en kwea, it giet oer Gods folk en syn fijannen. En der is in dúdlike echo te hearren tusken it ferhaal fan rjochter Debora yn it boek Rjochters (Jaël en Sisera yn de haadstikken 4 en 5).

De skiednis fan Judit

Op de koarbanke yn Boalsert binne samar trije sênes út it ferhaal fan Judit en de legeroanfieder Holofernes ôfbylde. Twa steane op 'e foarside en de tredde op 'e eftsider. Sa sjogge wy hoe 't de joadske frou Judit foarkomt dat de Assyryske legeroanfieder Holofernes de stêd Betylûa feroveret. Yn it bibelboek Judit stiet it hiele ferhaal: sechtsjin spannende haadstikken. Om de bylden op de banke goed te begripen is it faaks goed om it prachtige ferhaal yn 't koart gear te fetsjen. De joadske stêd Betylûa wie al tweintich dagen besingele troch in almachtich grut Assyrysk leger ûnder befeul fan Holofernes. It

skeelde in pear dagen of de stêd foel yn hannen fan de fijân, mar lokkigernôch betocht de fromme en tsjeppe widdo Judit in list. *'It roukleed die se ôf en de widdodracht út (...) Ja, se makke har op, sa seldsume moai, dat grif gjin man de eagen fan har ôfhâlde koe.'*

En Judith wie in útsûnderlik tsjeppe frou, dy 't suver wat leidichs oer har hie en sa teach hja nei it kamp fan de Assyriërs en dêr waard se nei de fjildhear Holofernes brocht; hy wie sa ferbjistere fan har, dat hy nei trije dagen in feestmiel foar har hâldde. Under dat feestmiel wist Judit it sa te regeljen, dat Holofernes wol dronken waard, maar dat hja sels nuchter bleau om 't hja allinnich dronk fan wat de slavinne foar har klearmakke hie.

'Doe 't it al let wurden wie, makken Holofernes syn feinten avensasje om fuort. Inkeld Judit bleau yn 'e tinte achter mei Holofernes. Dy wie foaroer op bêd fallen, stomdronken dat er wie. Judit hie har slavinne opdroegen om bûten de sliptinte te wachtsjen (...) Judit stie njonken it bêd en bea yn stilte (...) doe gong se nei de bêdstile op Holofernes syn hollenein, krige syn swurd derôf, stapte op it bêd ta en pakte him by it hier en sei: 'O Heare, God fan Israël, o meisje my no sterk!' Doe sloech se him op 'e nekke en houde him mei twa slaggen de holle der ôf.'

De holle waard troch Judit en har slavinne yn

'e itenstas dien en meinommen nei Betylûa. Doe 't de Assyriërs harren oanfierder Holofernes seagen, mei de holle derôf, stoden se it kamp út en flechten. Mar it folk fierde feest, trije moannen oanien.

De trije bylden

Foaroan, oan de rjochterside stiet it himelbêd wêr 't Holofernes syn rûs útsliept, nêst him stiet Judit mei it swurd yn 'e hân om him de holle ôf te houen en lofts stiet de slavinne om de holle op te heinen yn in sek. Op de eftergrûn binne de muorren en de poarten fan de stêd Betylûa te sjen en lofts foaroan is it feestmiel ôfbylde, it feestmiel dat der foarôf gong.

Oan de efterkant fan de koarbanke is de ôfrin fan de skiednis ôfbylde; de holle fan Holofernes wurdt troch Judit en har slavinne yn in itenstas stoppe en meinommen nei Betylûa. Wy witte net wa 't de snijer is fan de bylden op de koarbanke en wa 't de opdracht joech en it betelle. Wy witte ek net nei hokker foarbyld de houtsnijer wurke hat. Mar de boadskip op de koarbanke liket in dúdlike saak: Yn trije bylden rêdt de fromme en tsjeppe frou de stêd Betylûa en dertroch har hiele folk. Hja giet hjiryn foarôf oan de folgjende frou op de koarbanke: Maria.

De foarside fan de bank mei lofts it feestmiel en rjochts Judit en har slavinne dy't Holofernes de holle ôfhouwe

De eftsider: de holle fan Holofernes wurdt troch Judit en har slavinne yn in itenstas stoppe en meinommen nei Betylûa. Foto's: Jan Bos

KFFB stopt en ruimt kinderbijbels op 'It heechste wurd' voor 5 euro

De KFFB (Kristlik Fryske Folksbibleteek) heft zichzelf in 2025 op. Voor het zover is wil de boekenclub graag van de voorraad van de kinderbijbel 'It heechste wurd' af. Protestantse Kerken in Fryslân kunnen het boek daarom bestellen tegen bodemprijzen vanaf 5 euro per stuk.

It heechste wurd is een vertaling uit 2011 van *Het hoogste woord*, een kinderbijbel waarin zeven auteurs in ruim honderd verhalen en gedichten de Bijbel aan het woord laten. Imme Dros, Remco Ekkers, Karel Eyckman, Tom Honing, Gerrie Huiberts, Sjoerd Kuyper en Bette Westera lieten zich inspireren door de bijbeltekst en kozen vervolgens hun eigen originele invalshoek. De kleurrijke illustraties zijn van Guida Joseph.

It heechste wurd, 302 pagina's dik, is bedoeld voor kinderen van 8-12 jaar. De originele prijs was 24,50 euro, de opruimingsprijs is nu:

- 10 stuks voor 50 euro (5 euro p/s)
- 20 stuks voor 80 euro (4 euro p/s)
- 30 stuks voor 100 euro (3,33 euro p/s)
- 40 stuks voor 125 euro (3,13 euro p/s)
- 50 stuks voor 150 euro (3 euro p/s)

Bestellen kan door een mail te sturen naar boekclub@kffb.nl of door te bellen naar (06) 24180352, Jelle Kingma. Vermeld altijd dat het gaat om de actie voor kerken.

Cursus Leren van Luther 2024-2025 'Geloof als bevrijding'

Protestantse theologie is niet te begrijpen zonder kennis van het gedachtegoed van de kerkhervormer Maarten Luther (1483-1546). Zijn gedachtegoed heeft kerkhervorming op gang gebracht en voedt de theologie tot op de dag van vandaag. In de cursus Leren van Luther wordt elk jaar op een andere wijze aandacht gegeven aan wat Luther en zijn theologie voor ons in onze tijd kan betekenen. Dit jaar is het thema 'Geloof als bevrijding.'

Waarvan wist Luther zich bevrijd? En wat is de betekenis van de beelden die hij gebruikt om die bevrijding te duiden, zoals 'reiniging', 'verlossing/loskoping', 'vergeving', 'verzoeving' en 'vrijpraak'. Wilt u zich daar eens in verdiepen, er met elkaar over spreken en van theologen leren, dan is deze cursus iets voor u. U gaat met de andere deelnemers op zoek naar het denken en ervaren van de oorspronkelijke Luther en overdenkt wat de betekenis is in onze tijd van de oude beelden waarmee ons 'heil' in Christus wordt geschilderd. Waarvan zouden wij zelf bevrijd kunnen worden?

Naast originele Lutherteksten (in vertaling) leest u eigentijdse schrijvers die zich hebben beziggehouden met thema's als bevrijding van wat ons bindt, reiniging van geest en lichaam en de kracht van vergeving. Voor elke bijeenkomst is ook een Luther-lied opgenomen in de reader en er is ruimte voor bij-

zondere historische noten (zoals een artikel over de vraag of Luther echt 95 stellingen heeft opgehangen aan de Slotkapel te Wittenberg).

De cursus wordt gegeven op vier avonden in de Lutherse kerk, Nieuwe Oosterstraat 28-30 in Leeuwarden van 19.30-21.00 uur. Er is ook gelegenheid om online deel te nemen of om een fysiek gemiste avond online 'in te halen'. Deelname kost 20 euro per persoon en aanmelden gaat via luthers@xs4all.nl.

Op de eerste bijeenkomst op 6 november staat Luthers Reformatorische Wending centraal. Op 20 november gaat het over 'Bevrijding als vergeving van schuld en ongerechtigheden.' De derde avond is op 18 december en heeft als titel 'Bevrijding als reiniging van wat ons leven en samenleven vergiftigt.' Op 15 januari is de slotbijeenkomst, met als thema 'Bevrijding als losmaking van wat ons bindt.'

Diversen

Samen zingen met mannenkoor Pro Rege in Grote Kerk Dokkum

Zondagmiddag 13 oktober 2024 begint Chr. Mannenkoor Pro Rege o.l.v. dirigent Jan Hibma het seizoen met een optreden in de Grote Kerk op Markt 2 In Dokkum. Solist is Jan Struiksma, organist Anja Heikamp-Kommerie en pianist Joop de Jong. Het thema van de middag is 'Samen zingen met Pro Rege'. Het concert begint om 16.00 uur, kaarten á 10 euro zijn verkrijgbaar bij Pynacker Ferwert, O. Haitsma Holwerd, D. de Jong Dokkum, Slagerij Smit Dokkum, Evangelische boekwinkel Dokkum en Spar Herder Ternaard.

PCBO-middag 16 oktober gaat over het werk van de apotheker

PCBO Noardeast-Fryslân houdt op woensdag 16 oktober weer een seniorenmiddag in gebouw De Poort van VBG Nehemia aan Zaagmolenstraat 2 (bij de watertoren) in Dokkum. Deze keer is te gast Hennie Holwerda, apotheker in Dokkum. Zij hoopt antwoord te geven op vragen allerlei vragen over haar beroep en over het gebruik en de werking van medicijnen. De zaal gaat open om 14.00 uur, de bijeenkomst begint om 14.30 uur.

The Freedomsingers Ingwierrum vieren jubileum met themadienst

Gospelgroep The Freedomsingers uit Ingwierrum bestaat vijftig jaar en viert dat met het voor de eerste keer uitvoeren van de themadienst 'Mooi zoals je bent', op zaterdag 19 oktober om 20.00 in de kerk aan Tsjerkepaed 1. Vanaf 19.15 is er inloop met koffie en thee. Aan de hand van prachtige hedendaagse liederen, afgewisseld met het lezen van een verhaal, wordt in deze themadienst een beeld geschetst van het accepteren van de ander en van jezelf. Over oordelen en beoordeeld worden. Een verhaal over liefde. Alles is te volgen via een powerpoint-presentatie. Het geheel staat onder leiding van dirigent Ben Brunt. De toegang is gratis, bij de uitgang is er collecte en krijgt u een kleine herinnering mee.

Ontmoetingsdag voor ouders dove en slechthorende kinderen

Ouders van dove en slechthorende kinderen kunnen op zaterdag 16 november naar een ontmoetingsdag in CGK De Hoeksteen in Meppel, van 11.00 tot 15.00 uur. Het thema is: *Wie ben ik? - Identiteitsontwikkeling bij dove kinderen*. Er is een interactief programma met o.a. een lezing van therapeut en ervaringsdeskundige Marieke Lanser. Voor kinderen is er een eigen programma. Deelname is gratis, aanmelden kan via de QR-code.

VOLGENDE KEER in G eandewei

Nog één column van
Gryt van der Galiën

Slotjes

*Soms hebben we het nodig dat iemand
ons vertelt dat we op moeten staan*

